

uvnitř dále
naleznete

Osoby podle nového občanského zákoníku

Základy dědického práva podle nového občanského zákoníku

Aktuální úprava dědického práva obsažená v Občanském zákoníku č. 40/1964 Sb., je velmi restriktivní

str. 4

Vážená čtenářko, vážený čtenáři

dostalo se Vám do rukou jarní číslo e-bulletinu Asociace občanských poraden České republiky, které přináší informace z praxe občanských poraden a snaží se poukazovat na aktuálně řešené problémy a nedostatky. Příspěvky v tomto čísle se zaměřují především na problematiku nového občanského zákoníku, který má vstoupit v účinnost k 1. 1. 2014 a který bude představovat zásadní revoluci soukromého práva v České republice:

1. příspěvek „Osoby podle nového občanského zákoníku“ se věnuje obecné části nové právní úpravy, která vymezuje pojem fyzických a právnických osob a instituty jako je svéprávnost, zletilost či zákonný zástupce,

2. v „Základech dědického práva podle nového občanského zákoníku“ jsou rozebrány hlavní změny v dědickém právu, které prochází radikální reformou ve srovnání se současným, velmi restriktivním pojetím,

3. závěrečný článek „Neúměrné zkrácení a lichva“ srovnává současné možnosti řešení lichvy a neúměrnosti protiplnění podle současné a nové právní úpravy. Lze předpokládat, že ani za účinnosti nového zákoníku nebude v praxi občanských poraden nouze o takovéto případy, kdy je zneužíváno zejména zoufalství lidí v životní krizi či nižší ostražitosti lidí vyššího věku.

Přeji Vám příjemné počtení a těším se na shledání nad dalším číslem e-bulletinu,

JUDr. Ondřej Načeradský,
předseda Výboru
Asociace občanských poraden

OSOBY

Právní osobnost – je způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti.

Svéprávnost – je způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem, tzn. právně jednat.

Právní osobnosti ani svéprávnosti se nikdo nemůže vzdát a to ani zčásti, pokud by tak učinil, nepřihlíží se k tomu.

Práva může mít a vykonávat jen osoba. Povinnosti lze uložit jen osobě a jen vůči ní lze plnění povinnosti vymáhat. Pokud by někdo zřídil právo či povinnost tomu, co osobou není, přičte se právo nebo povinnost osobě, které podle povahy právního případu náleží.

Dle nového občanského zákoníku dělíme osoby:

- fyzické
- právnické

Každý člověk má vrozená, již samotným rozumem a citem poznatelná přirozená práva a proto je považován za osobu. Zákon stanoví jen meze uplatňování přirozených práv člověka a jejich ochrany. Přirozená práva spojená s osobností člověka nelze zcizit a nelze se jich vzdát. Pokud by se osoba vzdala svých přirozených práv, nepřihlíží se k tomu a rovněž se nepřihlíží k omezení těchto práv, které by bylo v rozporu se zákonem, dobrými mravy nebo veřejným pořádkem.

Právnická osoba je organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právnická osoba může bez ohledu na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou.

Právnické osoby veřejného práva podléhají zákonům, podle kterých byly zřízeny. Ustanovení občanského zákoníku se použije pouze tehdy, je-li to slučitelné s jejich právní povahou.

Stát se v oblasti soukromého práva považuje za právnickou osobu. Jiný právní předpis stanoví, jak stát právně jedná.

Osoba blízká – je příbuzný v řadě přímé, sourozenec, manžel a partner – dle zákona o registrovaném partnerství, dále se za osoby blízké považují i osoby sešvagřené a osoby, které spolu trvale žijí. Jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní.

FYZICKÉ OSOBY

Člověk má právní osobnost od narození až do smrti.

Každý člověk odpovídá za své jednání, pokud je ho schopen posoudit a ovládnout. Kdo se vlastní vinou přivede do stavu, v němž by jinak za své jednání odpovědný nebyl, odpovídá za své jednání, které v tomto stavu činil.

Na počaté dítě se hledí na jako již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům (např. nabytí dědictví po druhém z rodičů).

Má se za to, že se narodilo živé. Pokud se však dítě narodí mrtvé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.

Důkaz smrti – smrt člověka se prokazuje veřejnou listinou vystavenou lékařem po prohlednutí těla mrtvého stanoveným způsobem.

Pokud nelze tělo mrtvého prohlédnout stanoveným způsobem, pak prohlásí člověka za mrtvého soud, a to i bez návrhu, pokud byl člověk účasten takové události, že se jeho smrt vzhledem k okolnostem jeví jako jistá. V rozhodnutí soud určí den, který platí za den smrti.

Závisí-li právní následek na skutečnosti, že určitý člověk přežil jiného člověka a není jisté, kdo z nich zemřel první, pak se má za to, že všichni zemřeli současně.

Pokud není známo místo úmrtí člověka, považuje se za místo úmrtí to, kde bylo nalezeno tělo. Za místo úmrtí člověka, který byl prohlášen

za mrtvého, se považuje místo, kde naposledy pobýval živý.

Změna pohlaví – nastává chirurgickým zákrokem při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů. Dnem změny pohlaví je den, který je uveden v potvrzení vydaném poskytovatelem zdravotních služeb.

Není tedy možné, abychom v ČR měli těhotné muže, jak je tomu např. v USA.

Změnou pohlaví se nemění osobní stav člověka, jeho osobní a majetkové poměry. Manželství či registrované partnerství však zaniká.

O povinnostech a právech muže a ženy, jejichž manželství v důsledku změny pohlaví jednoho z nich zaniklo, ke společnému dítěti a majetkovým vztahům v době po zániku manželství, platí obdobné ustanovení jako o právech a povinnostech rozvedených manželů v době po rozvodu manželství. Soud rozhodne a to i bez návrhu, jak bude každý z rodičů o společném dítěti do budoucna pečovat.

Se zánikem manželství v důsledku změny pohlaví jednoho z manželů se tedy poji stejná práva a povinnosti jako při zániku manželství v důsledku rozvodu.

Zletilost – plně svéprávným se člověk stává zletilostí, tedy dovršením osmnácti let.

Před dovršením 18 let, tedy nabytím zletilosti, se plná svéprávnost nabývá příznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství. Svéprávnost nabytá uzavřením manželství se neztrácí, pokud manželství zanikne nebo bude prohlášeno za neplatné.

Nezletilí – každý nezletilý, který nenabyl plně

svéprávnosti, je způsobilý k právnímu jednání v té míře, která odpovídá jeho rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.

Zákonný zástupce může udělit nezletilému, který nenabyl plně svéprávnosti, v souladu se zvyklostmi soukromého života, souhlas k určitému právnímu jednání nebo k dosažení určitého účelu a nezletilý je schopen v mezích souhlasu sám právně jednat, není – li to zákonem zvlášť zakázáno. Tento souhlas může být následně omezen i vzat zpět. Pokud je více zákonných zástupců, stačí, projeví-li vůli vůči třetí osobě alespoň jeden z nich. Jedná-li však vůči další osobě více zákonných zástupců společně a odporují-li si, nepřihlízí se k projevu žádného z nich.

Zákonný zástupce může udělit nezletilému, který nenabyl plně svéprávnosti, souhlas k samostatnému provozování obchodního závodu, nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti. Nezletilý se stává způsobilý k jednání, jež je s touto činností spojená. K platnosti souhlasu je potřeba přivolení soudu.

Souhlas soudu však nenahrazuje splnění podmínky dosažení určitého věku, je-li pro výkon určité výdělečné činnosti požadována jiným právním předpisem.

Souhlas může zákonný zástupce odvolat jen s přivolením soudu.

Nezletilým mladším 15 let, nebo nezletilým, kteří neukončili povinnou školní docházku je zakázáno vykonávat závislou práci. Tito nezletilí mohou vykonávat jen uměleckou, kulturní, reklamní nebo sportovní činnost za podmínek stanovených jiným právním předpisem.

Nezletilí, kteří dovršili 15 let a ukončili povinnou školní docházku, se mohou zavázat k výkonu závislé práce podle jiného právního předpisu.

Zákonný zástupce může rozvázat pracovní poměr nebo obdobný závazek mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem nezletilého, který nedosáhl 16 let, pokud je to nutné v zájmu vzdělávání, vývoje nebo zdraví nezletilého, způsobem stanoveným jiným právním předpisem.

Nezletilý, který nenabyl plně svéprávnosti, není nikdy bez ohledu na obsah ostatních ustanovení způsobilý jednat samostatně v těch záležitostech, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu.

Příznání svéprávnosti – nezletilý, který není plně svéprávný, může navrhnout soudu, aby mu soud plnou svéprávnost přiznal. Soud návrhu vyhovějí, pokud nezletilý dosáhl věku 16 let, osvědčí svou schopnost sám se živit a obstarávat si své záležitosti a pokud s návrhem souhlasí zákonný zástupce nezletilého.

V ostatních případech soud návrhu vyhovějí, je-li to ze závažných důvodů v zájmu nezletilého.

Soud přizná svéprávnost nezletilému i na návrh jeho zákonného zástupce, pokud s tím nezletilý souhlasí a jsou-li splněny ostatní podmínky (věk, schopnost se živit, atd.)

Zpracovala: Bc. Tereza Ševčíková

Zdroj: Občanský zákoník, 1. Vydání, ANNAG, 2012, ISBN 978-80-7263-734 - 8

Neúměrné zkrácení a lichva

Nový občanský zákoník přinese do našeho právního řádu nový institut „neúměrného zkrácení“ a dále výslovně upraví lichvu, která je v současnosti definována pouze v trestním zákoníku.

Neúměrným zkrácením rozumí nová právní úprava situaci, kdy se strany zaváží k vzájemnému plnění, je-li plnění jedné ze stran v hrubém nepoměru k tomu, co poskytuje druhá strana. V takovémto případě se bude moci zkrácená strana domáhat ve lhůtě jednoho roku zrušení smlouvy a navrácení všeho do původního stavu, pakliže jí druhá strana nedoplní, oč byla zkrácena se zřetelem k ceně obvyklé v době a místě uzavření smlouvy.

Tato úprava nám nahradí současné ustanovení § 49 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., které umožňuje odstoupit od smlouvy, která byla uzavřena v tísní za nápadně nevýhodných podmínek. V praxi totiž použití tohoto ustanovení naráželo na problematickou dokazatelnost stavu tísně, a proto nová úprava neúměrného zkrácení již není založena na existenci takového stavu. Pod neúměrné zkrácení bude dále možné zařadit i případy, které jsou v současnosti řešeny coby omyl ohledně rozhodujících skutečností, který druhá strana vyvolala, nebo o němž musela vědět, půjde-li o omyl co do hodnoty plnění (ust. § 49a občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.). Kvalifikovaný omyl coby důvod neplatnosti je samozřejmě i v novém zákoníku zakotven jako obecný důvod neplatnosti.

Odpadnutí požadavku na stav tísně si na druhou stranu vyžádalo bližší úpravu situací, kdy se režim neúměrného zkrácení nepoužije. V první řadě ho není možné použít, pakliže se nepoměr vzájemných plnění zakládá na skutečnosti, o které druhá strana nevěděla ani vědět nemusela. Dále je výslovně vyloučeno použití institutu pro nabytí na komoditní burze, při obchodu s investičním nástrojem, v dražbě či způsobem postaveným veřejné dražbě naroveň, v případě sázky, hry, anebo při narovnání nebo novací, pokud byly poctivě učiněny.

Bez ohledu na způsob nabytí pak není důvod k použití tohoto ustanovení, pakliže důvod nepoměru vzájemných plnění vyplývá ze zvláštního vztahu mezi stranami, zejména pokud zkrácená strana měla úmysl plnit zčásti za úplatu a zčásti bezúplatně. V praxi půjde typicky o převody mezi osobami blízkými, kdy je majetek sice formálně „prodáván“ ale za podstatně nižší než tržní cenu a jde tak z hlediska právní teorie o smíšenou smlouvu. Dále samozřejmě není tato ochrana stranám vnucována, takže nedopadá na případy, kdy zkrácená strana výslovně prohlásí, že plnění přijímá za mimořádnou cenu ze zvláštní obliby anebo souhlasí s neúměrnou cenou, ač jí skutečná cena plnění byla nebo musela být známa. Účelem úpravy tedy není omezit smluvní volnost, ale poskytnout ochranu straně, která si skutečné hodnoty plnění nebyla vědoma. Je-li si jí prokazatelně vědoma a přesto přistoupí na nerovná plnění, jde o projev její svobodné vůle a není důvod závaznost smlouvy zpochybňovat.

Pod lichvu podle nového zákoníku podřadíme smlouvy, při jejichž uzavírání někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a dá sobě nebo jinému slíbit či poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru. Jde tedy o definici vycházející z platného trestního zákoníku, přičemž na úrovni civilního práva „trestá“ nový občanský zákoník lichvu neplatností dotčené smlouvy. Na rozdíl od neúměrného krácení či současného ustanovení § 49 občanského zákoníku tudíž nejde o „pouhý“ důvod k odstoupení, ale přímo o neplatnost, což v důsledku odpovídá současné praxi, kdy soudy lichevní jednání stíhaly neplatností na základě aplikace obecného ustanovení § 39 občanského zákoníku. V tomto ohledu nelze zřejmě předpokládat, že by v důsledku zavedení

zákonné definice došlo k nějakému praktickému posunu, jelikož potíže nečiní ani tak vymezení lichvy coby protiprávního jednání, jako spíše prokázání jejích znaků (zneužití tísně, nezkušenosti atd.) a to jak v civilním tak trestním řízení.

Nový občanský zákoník obsahuje dále ustanovení § 1797, podle kterého se zrušení smlouvy pro neúměrné krácení ani neplatnosti pro lichvu nemůže dovolávat podnikatel, který uzavřel smlouvu při svém podnikání. Zatímco omezení ochrany dané institutem neúměrného zkrácení lze u podnikatelů pochopit, jelikož se od podnikatelů očekává, že při své činnosti postupují profesionálně a ostatně obdobné omezení platí i v současnosti ohledně možnosti dovolávat se stavu tísně, omezení co do možnosti dovolávat se neplatnosti lichevní smlouvy je co do aplikace přinejmenším diskutabilní. Definice lichvy odpovídá trestní definici a pomineme-li situace, kdy nejsou splněny obecné podmínky trestní odpovědnosti, je zřejmé, že jednání zakládající odpovědnost za trestný čin je protiprávní a tudíž by mělo být stíháno neplatností na základě obecného ustanovení § 580 nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. Neplatnost pro rozpor se zákonem je sice v novém občanském zákoníku oproti současné právní úpravě oslabena na případy, kdy neplatnost jednání odporujícího zákonu vyžaduje smysl a účel zákona, nicméně lze považovat za absurdní, aby smysl a účel zákona nevyžadoval neplatnost smlouvy, jejíž uzavření představovalo natolik závažný protiprávní čin, že je ho nutno postihovat nástroji trestního práva. Z hlediska praxe občanských poraden však toto omezení a jeho výklad zřejmě nebude představovat problém, jelikož se problematice podnikání nevěnují.

Ondřej Načeradský

Základy dědického práva podle nového občanského zákoníku

Mezi stálé klienty občanských poraden patří senioři, kteří si přejí uspořádat poměry pro případ své smrti. Na jedné straně sice často vlastní poměrně hodnotnou nemovitost, ale na druhé straně jejich měsíční příjem bývá natolik nízký, že mají potíže zvládat náklady na provoz dotčené nemovitosti, respektive by ji bez možnosti pobírání příspěvku na bydlení museli již dávno opustit. V této ekonomicky napjaté situaci se pak uchylují k možnosti získání bezplatné právní rady v občanské poradně ohledně možnosti pořízení poslední vůle či smluplnosti vynaložení prostředků na návštěvu notáře.

Aktuální úprava dědického práva obsažená v Občanském zákoníku č. 40/1964 Sb., je velmi restriktivní a lze v ní stále pozorovat trend komunistického práva k omezení možnosti hromadění a následného předávání majetku v rámci rodiny. Podle této právní úpravy má zůstavitel v zásadě pouze dvě možnosti ovlivnění dědického řízení: vydědění ze zákonem uvedených důvodů a pořízení závěti odkazující majetek či jeho část určenému dědici, pokud není porušeno právo nepomenutelných dědiců. Právní úprava závěti neumožňuje kladení podmínek či ukládání příkazů, či přesněji řečeno, práni zůstavitele nad rámec ustanovení dědice a určení podílů nemá žádnou právní závaznost.

Není proto překvapující, že pro řadu klientů občanských poraden představuje vysvětlení možností daných dědickým právem zklamání, jelikož jejich představy o vhodném uspořádání poměrů pro případ jejich smrti není možné platně realizovat. Zde neuškodí zmínit, že zpravidla nejde o žádné vrtochy či schválnosti vůči potenciálním dědicům, ale o velmi odůvodněné požadavky, kdy chce například matka zajistit základní potřeby své dcery, ale na druhou stranu si je vědoma toho, že pokud jí svůj majetek odkáže, dcera ho marnotratně utratí. Rodinný majetek by již nepřešel na vnoučata, nemluvě o tom, že i samotná dcera by po několika marnotratných letech byla opět v hmotné nouzi.

Nový občanský zákoník je ohledně dědického práva revoluční. Obsáhlá úprava čítající téměř 250 paragrafů je postavena na základní premise – maximální respektování a ochrana vůle zesnulého. Úprava se následně snaží balancovat mezi možnostmi velmi podrobného a přesného vyjádření vůle a stanovení pravidel výkladu po právní stránce ne příliš určitého a formálně neprecizního vyjádření zůstavitele. Je třeba počítat s tím, že dědické právo v režimu nového občanského zákoníku se stává svébytnou a bohatou disciplínou, jejíž obsah a specifikum není radno podceňovat a zvláště pak

v prvních letech účinnosti nové právní úpravy je třeba veřejnosti důsledně doporučit, aby bylo využíváno služeb odborníků a zejména pak notářů, od kterých lze z hlediska jejich profesního zaměření očekávat, že budou s novou právní úpravou důkladně seznámeni.

Nyní přistoupíme k nastínění základních změn dědického práva obsažených v novém občanském zákoníku.

Podle aktuální právní úpravy se postupuje přednostně podle závěti a není-li zde závěť, či není možné závěť ohledně pozůstalosti či její části použít, přistupuje zákonný dědický režim. Nový občanský zákoník tuto posloupnost doplňuje o možnost dědické smlouvy, jejíž použití má přednost před závětí i zákonným režimem.

Institut dědické smlouvy narušuje dosavadní povahu dědického práva, které bylo založeno na jednostranných úkonech zůstavitele. Dědickou smlouvou může zletilý zůstavitel formou veřejné listiny povolat druhou smluvní stranu za dědice nebo odkazovnicka (bude vysvětleno níže) a druhá strana toto povolání přijímá. Takovouto smlouvou bude možné pořídit až 3/4 pozůstalosti. Smluvnímu charakteru pak odpovídá skutečnost, že zůstavitel nemůže zrušit tuto smlouvu či ji nahradit závětí bez souhlasu smluvního dědice. Na druhou stranu je ze smlouvy vázán i dědic a smluvní dědic nemá nárok na odmítnutí dědictví. Lze předpokládat, že v praxi se dědická smlouva bude používat např. v situaci, kdy senior bude potřebovat získat prostředky na zajištění své výživy a smluvní dědic mu tyto prostředky zajistí výměnou za zajištění dědického práva.

Umožňuje-li nová úprava na jedné straně „garantovat“ dědický nárok dědickou smlouvou, tak na druhé straně připouští rovněž zřeknutí se dědického práva smlouvou ve formě veřejné listiny. Požadavek na tuto možnost bylo možné v praxi zaznamenat zejména v situacích, kdy zůstavitel

chtěl za života jednomu ze zákonných dědiců poskytnout značnou hodnotu (darování nemovitosti, uhrazení dluhů dědice) což chtěl podmínit tím, že se obdarovaný zřekne práva na to získat další hodnoty v rámci dědického řízení.

Co do forem závěti zůstává zachována možnost sepsání závěti vlastní rukou, podepsání závěti před svědky a forma notářského zápisu. Novinku však představují tzv. závěti s úlevami, které za mimořádných podmínek umožňují pořízení závěti ústní formou (např. poslední vůle vojáka sdělená při vojenské operaci ústně důstojníkovi). Tato výjimka z požadavku písemné formy je vyvážena tím, že tyto závěti pozbývají automaticky účinnosti uplynutím stanovené doby, pakliže zůstavitel zůstane naživu.

Co do možnosti obsahu, je nově přípustné uvádět v závěti podmínky, doložení času i příkazy, nejde-li jen o zřejmé svévolné obtěžování dědice nebo odkazovnicka. Výslovně zakázáno je uložit uzavření či neuzavření manželství, setrvání v manželství či zrušení manželství. Je však přípustné zříditi právo na dobu než dotčená osoba uzavře manželství. Příkaz v řeči nového zákoníku znamená, že pokud někdo něco někomu zůstává s připojením příkazu, považuje se příkaz za rozvazovací podmínku. Na druhou stranu zákon obsahuje pravidla, která umožňují splnit tuto nevýslovnou podmínku i když aktuální situace neumožňuje přesné splnění příkazu. Jedná se o typickou ukázkou přístupu nového zákoníku, který se na jedné straně snaží dovést pravděpodobnou vůli zůstavitele (předpokládá se, že nechce, aby dotčená osoba určený majetek obdržela, pakliže nesplní příkaz, byť nic takového výslovně neuvedl), ale na druhou stranu obsahuje pravidla, která se snaží důsledky zmírnit, či přesněji zohlednit aktuální situaci, kterou zůstavitel výslovně nepředpokládal (předpokládá se, že by zůstavitel trval na přesném splnění podmínky, pakliže dotčená osoba učiní co je možné k naplnění vůle obsažené v příkazu, či je splnění nemožné). Od příkazu je třeba odlišovat odkazy,

kterým se budeme věnovat níže.

Vzhledem k možnosti, aby pozůstalost či její část připadla nejprve jednomu dědici, ale poté, co nastane určený čas či je splněna předepsaná podmínka, došlo k přechodu na dalšího dědice, je na místě rozlišovat tzv. dědice přední a dědice zadní. Má-li přední dědic obdržet dědictví s tím, že za určených okolností bude muset dědictví či jeho část předat dědici zadnímu, je logicky nutné nastavit režim, který zajistí, aby zadní dědic skutečně něco obdržel, jelikož v opačném případě by se přední dědic pravděpodobně postaral o to, aby v rozhodný okamžik již nebylo co předat. Platí proto, že neurčí-li zůstavitel jinak, má přední dědic práva omezena na práva pozůstatelce (viz dále).

Zcela novou možnost představují tzv. odkazy, které lze pořídit až ohledně 3/4 pozůstalosti. Zůstavitel zde nepovolává dědice ohledně určité části pozůstalosti, ale ukládá dědici povinnost vydat určené osobě (odkazovníku) určený předmět. Odkazovník není dědicem a neúčastní se dědického řízení, v důsledku smrti zůstavitele a zřízení odkazu mu vzniká nárok domáhat se vůči dědici či dědicům vydání odkazu. Z procesního hlediska platí, že soud může potvrdit dědictví až poté, co je prokázáno, že odkazovníkům byly podány zprávy o odkazu a vůči určeným chráněným skupinám (mimo jiné osoby, které nejsou plně svéprávné) musí být buď odkaz splněn, nebo musí být splnění zajištěno.

Nový institut představuje rovněž svěřenecké nástupnictví. Zákoník umožní nejen určit náhradní dědice pro případ, že původní dědic se smrtí zůstavitele nedožije nebo z jiného důvodu nebude moci nabyt dědictví, ale rovněž určit, že pokud dědic dědictví nabude, přejde po smrti dědice dědictví na určenou osobu, či že je dědic povinen za předepsaných podmínek dědictví předat určené osobě. Není-li určeno jinak, je takovéto pořízení spojeno s tím, že takovýto dědic má pouze práva pozůstatelce, nebo-li dědic může zcizit nebo zatížit věc z toho, co děděním nabyt, jen se souhlasem svěřeneckého nástupce, popřípadě může žádat o nahrazení souhlasu soud, pakliže je zatížení či zcizení nutné z hlediska péče řádného hospodáře. Bude tudíž v praxi možné např. ustanovit za dědice potomka, o jehož „hospodářských schopnostech“ má zůstavitel pochybnosti s tím, že zděděný majetek mají následně zdědit vnoučata, přičemž omezení práv dědice zajistí, aby bylo co dědit.

Od závěti pak nově budeme rozlišovat tzv. dovětek. Zatímco závěti se povolává jeden či více

dědiců, dovětek nic takového neobsahuje. Je jím však možné platně uložit dědici podmínku, doložit čas nebo příkaz či zřídit odkaz. Z formálního hlediska platí co o závěti, přičemž dovětek lze zřídit i samostatně bez existence závěti.

Z hlediska zákonné dědické posloupnosti dochází k rozšíření ze čtyř do šesti dědických skupin. Zatímco první tři dědické skupiny zůstávají, do čtvrté dědické skupiny se řadí pouze prarodiče zůstavitele. Do páté třídy se řadí prarodiče rodičů zůstavitele, které dědí specifickým způsobem „po dvojicích“. V šesté třídě pak nalezneme děti sourozenců zůstavitele a děti prarodičů zůstavitele, přičemž pokud nedědí některé z dětí prarodičů, přechází podíl na jejich děti. Toto rozšíření okruhu zákonných dědiců autoři právní úpravy odůvodňují prodlužující se délkou života, kdy v případě úmrtí mladého člověka mohlo dojít k bezdůvodnému opomenutí nejbližších žijících příbuzných, kteří navíc mohli být odkázáni na výživu zesnulého.

Ohledně postavení neopomenutelného dědice v duchu posilování volnosti zůstavitele dochází ke krácení neopomenutelných podílů. Nezletilý neopomenutelný dědic má tak coby tzv. povinný díl obdržet 3/4 svého zákonného podílu, zatímco zletilý neopomenutelný dědic pouze 1/4. S institutem neopomenutelného dědice pak úzce souvisí nová možnost vydědit dědice, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že tu je obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný podíl. Tato varianta vydědění je však omezena v tom smyslu, že povinný podíl musí zůstatvít dětem a není-li jich, potomkům dětí dotčeného neopomenutelného dědice. Ohledně ostatních variant zaslouží zmínku skutečnost, že i vydědění bez uvedení důvodu bude platné, pakliže bude možné prokázat vůči dědici některý z důvodů vydědění.

Nový občanský zákoník dále zavádí institut práva některých osob na zaopátrání. Vychází se zde ze skutečnosti, že v případě dalšího života mohl být zůstavitel povinen plnit vyživovací povinnost. Není-li plnění vyživovací povinnosti vzhledem k úmrtí možné, měli by mít osoby, které by jinak měly právo na výživu, možnost získat zaopátrání z případného dědictví, pakliže nejsou zaopátrání prostřednictvím nabytí dědictví či jeho části. Zákoník zde pamatuje na neopomenutelného dědice (dětí zůstavitele a není-li jich, jejich potomci), pozůstalého manžela (který má dále zvláštní právo na movité věci tvořící základní vybavení rodinné domácnosti i kdyby nebyl dědicem), rodiče a osoby, které až do smrti zůstavitele požívaly v jeho

domácnosti bezplatné zaopátrání. U jednotlivých skupin zákoník blíže upravuje podmínky nároku a jeho maximální rozsah. Např. pozůstalý manžel má právo na slušnou výživu z pozůstalosti po dobu šesti týdnů po smrti manžela a byl-li mu zákonný dědický podíl odepřen nebo zkrácen (např. proto, že vše mají podle závěti dědit děti), má nárok rovněž na nutné zaopátrání až do uzavření nového manželství, pokud se mu takovéhoho zaopátrání nedostává a pokud není schopen se sám živit. Nárok je však na druhé straně limitován tím, že takto nemůže dostat z pozůstalosti více, než kolik by činila polovina jeho zákonného podílu.

Z procesních hledisek se zvláště zastavíme u tří institutů. Prvním z nich je tzv. soupis dědictví. Účelem soupisu je zjistit pozůstalostní jmění a určit čistou hodnotu majetku v době smrti zůstavitele. Z hlediska postavení dědiců bude mít soupis dědictví zásadní význam vzhledem k možnosti tzv. výhrady soupisu. Nová právní úprava totiž obecně nelimituje odpovědnost dědice za dluhy zůstavitele výší dědického podílu a tudíž je možné, aby dědic v důsledku odpovědnosti za dluhy zůstavitele byl povinen uhradit vyšší dluhy, než jaká byla hodnota nabytého dědictví. Tomuto účinku se dědic může bránit výše zmíněnou výhradou, ale nesmí ji opomenout učinit ve lhůtě jednoho měsíce ode dne, kdy ho soud o tomto právu vyrozuměl. Je třeba upozornit, že uplatnění této výhrady není jen formální. Účelem zavedení tohoto režimu bylo to, aby se omezení odpovědnosti neuplatňovalo v případech, kdy dědic zatají část dědictví za účelem snížení částky, do jejíž výše odpovídá za dluhy zůstavitele. Je tudíž třeba počítat s tím, že režimu ochrany v důsledku výhrady soupisu se nebude moci dovolávat dědic, u kterého bude zjištěno takovéto podvodné jednání.

Dále je na místě zmínit možnost vzdání se dědictví. Z hlediska terminologie je třeba počítat s tím, že laická veřejnost bude zaměřovat odmítnutí dědictví se vzdáním se dědictví. Zatímco první institut zná ve svém principu již současná právní úprava a takovýto dědic uvolňuje své místo obdobně jako kdyby se smrti zůstavitele sám nedožil, institut vzdání se dědictví počítá s tím, že dědic se v řízení vzdá dědictví ve prospěch jiného dědice. Oproti současné právní úpravě jde tudíž o zjednodušení, jelikož obdobných účinků se v současnosti dosahovalo dohodou dědiců o vypořádání dědiců, která však byla vázána na souhlas případných ostatních dědiců, zatímco nový institut vzdání se dědictví umožňuje takto upravit vztahy mezi dvěma dědici bez nutnosti řešit případně ostatní dědice.

Na závěr tohoto článku se podíváme na institut vykonavatele závěti. V novelizovaném znění současného občanského zákona jsme se měli možnost seznámit s institutem správce dědictví, ale institut vykonavatele závěti má jiný účel. Zůstavitel bude mít i podle nové právní úpravy možnosti povolat správce pozůstalosti za účelem správy dědictví, ale vedle či místo správce dědictví může povolat vykonavatele závěti, který bude mít za úkol dbát o řádné splnění poslední vůle zůstavitele s péčí

řádného hospodáře, k čemuž mu budou příslušet všechna práva potřebná k splnění jeho úkolů, včetně práva před soudem hájit platnost závěti, namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka a dbát o splnění zůstavitelových pokynů. Nebude-li povolán správce pozůstalosti, bude vykonavatel rovněž zajišťovat správu pozůstalosti, a pokud by správce pozůstalosti povolán byl, vykonavatel mu může udělovat pokyny. Potřebnost takového institutu bylo možné zaznamenat již v režimu

současné právní úpravy, kdy po smrti zůstavitele neexistovala vyjma případného dalšího dědice osoba, která by byla schopna hájit poslední vůli zůstavitele. Vzhledem k zásadnímu rozšíření možností zůstavitele v nové právní úpravě, bylo nepochybně na místě tímto institutem zůstaviteli umožnit, aby jeho „zástupce“ dohlédl, že vůle zůstavitele nebude pošlapána jen z toho důvodu, že ji zůstavitel již nemá možnost bránit.